

‘বাবা-বিনোবা’ৰ অসমীয়া অনুবাদ

বাবা বিনোবা

যেতিয়া ফুৰিবলৈ ধৰিলে

লেখক

শ্ৰীকৃষ্ণদত্ত ভট্ট

অনুবাদক

শ্ৰীথাগেশ্বৰ ভঞা

সৰ্বোদয় প্রকাশন সমিতি

গুৱাহাটী, অসম

প্ৰকাশক :

থগেশ্বৰ ভূঞা

সম্পাদক, সৰ্বোদয় প্ৰকাশন সমিতি

গুৱাহাটী, অসম

প্ৰকাশক :

স্বৰ্গেশ্বৰ ভূঞা

মন্ত্ৰী,

সৰ্বোদয় প্ৰকাশন সমিতি

গুৱাহাটী, অসম

প্ৰথম সংস্কৰণ : ৭০০০

এপ্ৰিল, ১৯৬১

মূল্য : ৪০ নয়া পইচা

প্ৰথম সংস্কৰণ : ৩,০০০

অপ্ৰিল, ১৯৬১

মূল্য : ৪০ নয়া পইচা

মুদ্ৰাকৰ :

শ্ৰীপ্ৰকাশচন্দ্ৰ সৰকাৰ

কাত্যায়নী মেচিন প্ৰেছ

৩২/১, শিৱনাৰায়ণ দাস লেন,

কলিকতা-৬

মুদ্ৰক :

শ্ৰীপ্ৰকাশচন্দ্ৰ সৰকাৰ

কাত্যায়নী মেশিন প্ৰেস

৩৬/১ শিৱনাৰায়ণ দাস লেন,

কলিকতা-৬

ফুৰিয়, কিন্তু বিনা ঠিকনাৰে।

কাশ্মীৰৰ পৰা নামি বিনোবা পঞ্জাবলৈ আহিল আৰু পঞ্জাবৰ কাঙ্গৰা জিলাৰ প্ৰাগপুৰ বাহৰৰ পৰা তেখেতে ২৩ অক্টোবৰৰ দিনা সৰ্ব-সেৱা সংঘলৈ এখন চিঠি লিখিছিল।

‘হুই এ বছৰৰ পৰা মই ভাবি আহিছোঁ। যে অসমক বাদ দি বাকী বিলাক প্ৰদেশত চা। বছৰ ধৰি ঘূৰিয়েই ফুৰিছোঁ। আচলতে ই হ’ল ‘জন-বাস’হে কিন্তু পুৰণি ভাষাত ইয়াক ‘বন-বাস’ বুলিও ক’ব পাৰি। এতিয়া মোৰ কাৰণে অজ্ঞাত বাসৰ প্ৰয়োজন হৈছে।

যাত্ৰা চলিয়েই থাকিব। ভাৰতৰ কাৰণে এইখিনি খবৰেই যথেষ্ট হ’ব যে যাত্ৰা পঞ্জাবত চলি আছে। পঞ্জাববাসীয়ে খবৰ পাব যে যাত্ৰা কাঙ্গৰাত চলিছে। কাঙ্গৰাবাসীয়ে ৫।৭ দিনৰ যাত্ৰাৰ পূৰ্ণা খবৰ পাব লাগে।

এই ভাবটো কাৰ্য্যকৰী কৰা হ’ব অমৃতসৰৰ পৰা। তাত সাহিত্যিক সকলৰ সভা হব আৰু তাতে বনবাসো শেষ হ’ব আৰু তাৰ পৰাই অজ্ঞাতবাসো আৰম্ভ হ’ব।’

১৯৫৯ চনৰ ১৪ নবেম্বৰৰ পৰাই বিনোবাৰ অজ্ঞাতবাস আৰম্ভ হৈ গ’ল।

এতিয়া তেখেত ফুৰে কিন্তু সেয়ে বিনা ঠিকনাত।
আগৰ পৰা কোনো ভ্ৰমণ-সূচী তৈয়াৰ কৰা নহয়।
বিনোবাই একেবাৰেই মুক্ত হৈ বিচৰণ কৰে।

বিনোবাই আশা কৰিছে সে ইয়াৰ পৰা লাভ হ'ব
বহুতো। ইয়াৰ দ্বাৰাই অহিংসাত অন্বেষণো হ'ব।

তেখেত ইন্দোৰলৈ যাব খুজিছে, কিন্তু কোনেও ক'ব
নোৱাৰে তেখেত পোনবাটেৰে যাবনে নাই বেঁকা বাটেৰে
যাব। আৰু কিমান দিনত আহি পাবহি।

এইদৰে বিনোবাই শুদা ভৰিৰে খোজকাঢ়ি ঘূৰি
ফুৰিছে। হাবিয়ে-বননিয়ে, বোকাই-পানীয়ে, পৰ্বতে-
ভৈয়ামে, জাৰে-জহে ধাৰাধাৰ বৰষুণতো ফুৰিয়েই ফুৰিছে।
আজিকালি তেখেতৰ কোনো ঠিকনা নাই—ক'ত থাকে!
কেৱি কোনখিনি পায়হি!

তেখেতৰ একমাত্র মন্ত্ৰ হৈছে—গৈ থাকা! গৈ
থাকা!! গৈ থাকা!!!

চৰৈৰেতি! চৰৈৰেতি!! চৰৈৰেতি!!!

যেতিয়া ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

মৰমৰ মইনাইত!

তোমালোকে জানিলা বাবা বিনোবা
'যেতিয়া ল'ৰা আছিল' তেতিয়া কেনেকুৱা
আছিল, 'যেতিয়া আশ্ৰমত আছিল'
তেতিয়া কেনেকুৱা আছিল। এতিয়া পঢ়া
তেওঁ 'যেতিয়া ফুৰিবলৈ ধৰিলে' তাৰ
পিচত কি হ'ল!

ইয়াত বাবা বিনোবাৰ পদযাত্ৰাৰ কাহিনী,
ভূদানৰ কাহিনী, মঙ্গবোঠৰ কাহিনী, জয়প্ৰকাশৰ
জীৱন দানৰ কাহিনী, কোৰাপুটৰ কাহিনী
আৰু শান্তি-সেনাৰ কাহিনী।

চতুৰ্থ ভাগত পঢ়িবলৈ পাবা—বিনোবাই কি
কৰিছে?

—লেখক

- ১। বামে কিবা কাম কৰাব খুজিছে !
- ২। পৰিকল্পনা, দুখীয়াৰ !
- ৩। লওক বাবা, গোটেই মঙ্গৰোঠ !
- ৪। হৰিৰ হাত এৰা !
- ৫। **জয়প্ৰকাশৰ জীৱনদান**
- ৬। ধন্য কোৰাপুট !
- ৭। নাও ভগৱানৰ ওপৰত এৰিছোঁ !
- ৮। শান্তিৰ জঙ্গী-লাট !
- ৯। এল্ৱালত কি হ'ল ?
- ১০। কন্থাকুমাৰীৰ পৰা পীৰা পঞ্জাল
- ১১। ফুৰিম, কিন্তু বিনা ঠিকনাৰে।

বামে কিবা কাম কৰাব খুজিছে!

১৯৫১ চনৰ কথা।

‘বাবা, যোৱাৰ সৰ্বেবাদয়-সমাজৰ আঙ্গুল সন্মিলনলৈ আপুনি নগ’ল, কিন্তু এইবাৰ শিৱৰামপল্লী (হায়দাবাদ)-ৰ সন্মিলনলৈ আপুনি যাবই লাগিব! আপুনি নেথাকিলে গোটেইখন বিঙ্গা বিঙ্গা যেন লাগে। বাপুৰ পিচত আৰু আমি কাৰ ফালে চাম?’

শঙ্কৰাও দেও আৰু হায়দাবাদৰ সৰ্বেবাদয়-কন্মী সকলে যেতিয়া বিনোবাক এইদৰে জোৰ দি ধৰিলে, তেতিয়া তেওঁ সুধিলে—‘বাক, কোৱাছোন ইয়াৰ পৰা হায়দাবাদ কিমান দূৰ?’

‘বাবা, তিনিশ মাইল হ’ব।’

‘ভাল বাক, মই যাম তেনেহলে।’

এনেয়ে বিনোবাই আশ্ৰমত চলি থকা কাঞ্চন-মুন্ডিৰ নিজৰ প্ৰয়োগটো এৰি এনি-তেনি যাবলৈ মন নকৰিছিল কিন্তু যেতিয়া মাহনুবোৰে নেৰা নেপেৰা দি লাগিল, তেতিয়া তেওঁ যাবলৈ সন্মত হ’ল।

তেওঁ সন্মত হোৱা দেখি সকলোবোৰ মানুহে নথৈ আনন্দ পালে। কিন্তু তেওঁলোকে কিজানে বিনোবাই—হায়দাবাদৰ দূৰত্ব কিয় সুধিছিল?

বিনোবা হৈছে বৰ হিচাপী। তেওঁ ভাবিলে যে এতিয়া সন্মিলনলৈ এমাহ বাকী আছে, দূৰত্ব ৩০০ মাইল,

গতিকে তালৈ খোজ কাঢ়িয়েনো নেবাওঁ কিয়? দিনে ১০ মাইলকৈ গ'লে ঠিক সময়তে পাবগৈ পৰা যাব। এইটো কৰিলে পইচাৰ মাজালৰ পৰাও আঁতৰি থাকিব পাৰিম।

তেওঁ ক'লে— 'সৰ্বোদয়-সন্মিলনলৈ আনবোৰ মানুহ যেনেকৈ যায় আমিও সেইদৰেই যাব লাগে। যিমান দূৰ পাৰি সন্মিলনলৈ খোজকাঢ়ি যোৱাহে ভাল। যি সকলে একান্তই নোৱাৰে, তেওঁলোক ৰেলেৰেও যাব পাৰে। খোজকাঢ়ি গ'লে দেশৰ ছবিটো দেখিবলৈ পায়। মানুহৰ লগত দেখা-শুনা হয়। আৰু ঠায়ে ঠায়ে সৰ্বোদয়ৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰি যাব পাৰি। মই ইয়াৰ পৰা হায়দৰাবাদলৈ খোজ কাঢ়িয়েই ওলাম।'

বিনোবাই বাস্তাৱ মেপ বিচৰাই অনালে, কোন দিনা ক'ত ৰ'ব অৰ্থাৎ বাহৰ কৰিব তাক ঠিক কৰিলে আৰু তাৰ পিচত ১৯৫১ চনৰ ৮ মাৰ্চৰ দিনা 'ৰমা ৰমণ গোবিন্দো হৰ' বুলি যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে।

বিনোবাৰ লগত মহাদেৱীতান্ত্ৰ, মদালসা দেৱী, দামোদৰ দাস মুণ্ডা আৰু কেইজনমান মানুহ আছিল।

বাটেদি যাওঁতে গাওঁবোৰত বিনোবাই সৰ্বোদয়ৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰি কৰি সন্মিলনৰ স্থান শিৱৰামপল্লী পালেগৈ। বিনোবা গৈ পোৱাৰ লগে লগে সন্মিলনত যেন নতুন প্ৰাণৰহে সঞ্চাৰ হৈছিল, এনেহে লাগিছিল। বিনোবাৰ ভাষণ শুনি মানুহবিলাক অতিশয় আনন্দিত হৈছিল।

সেই সময়ত তেলেঙ্গনাত খুব উৎপাত লাগিছিল। মানুহবিলাকৰ মনত ভয় সোমাইছিল। ঠায়ে ঠায়ে হত্যা-

কাণ্ড চলিছিল। আনকি পুলিচ আৰু ৰণুৱা চিপাহীও তালৈ যাবলৈ সঙ্কোচবোধ কৰিছিল। কমিউনিষ্ট সকলক তাৰ মানুহে 'নিশা-ৰজা' বুলিছিল আৰু সেই 'নিশা-ৰজা' সকল কেতিয়া আহি তেওঁলোকক লুটি-পুটি নিয়েই তাৰ কথা ভাবিয়েই মানুহবোৰ থৰহৰি কম্পমান হৈছিল।

বিনোবাই বহুত দিনৰ পৰাই তেলেঙ্গনাৰ এই বেয়া পৰিস্থিতিৰ কথা শুনি আছিল। হায়দৰাবাদ পালেই তেওঁ ভাবিলে যে তেলেঙ্গনালৈ গৈ শান্তি স্থাপন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি চাব লাগে।

সন্মিলন শেষ হোৱাৰ লগে লগে বিনোবাই কৈ উঠিলে যে এতিয়া মই তেলেঙ্গনালৈ যাত্ৰা কৰিম।

'ৰাম-নৰমী'ৰ দিনা বিনোবাই তেলেঙ্গনাৰ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰি দিলে।

হায়দৰাবাদত কিছুমান কমিউনিষ্ট-লোক জেলত বন্দী হৈ আছিল। বিনোবাই জেললৈ গৈ তেওঁলোকৰ লগত দেখা কৰিলে আৰু দুঘণ্টা-ব্যাপী অন্তৰ খুলি বৰ মৰম চেনেহৰে কথা-বাৰ্তা পাতিলে।

গধূলি প্ৰাৰ্থনা-সভাত বিনোবাই আৰম্ভ কৰিলে— 'আপোনালোক জানে যে মই সৰ্বোদয় সমাজৰ এজন সেৱক। মোৰ মানত সৰ্বোদয় ভগৱানৰ নিচিনা। সৰ্বোদয়ত প্ৰত্যেকৰে কাৰণে চিন্তা কৰা হয়। সৰুৰেই হওক বা ডাঙৰেই হওক, দুখীয়াই হওক বা চহকীয়েই হওক, ভাল-বেয়া-তেহেলৈ যিয়েই নহওক লাগিলে সৰ্বোদয়ে সকলোৰে মঙ্গল কমনা কৰে। কমিউনিষ্ট সকলো আমাৰ ভাই-

ককাই। মই তেওঁলোকক লগ ধৰি, তেওঁলোকৰ কথা-বতৰা শুনি বুজাব খুজিছোঁ।’

বাটে-বাটে বিনোবাইবাইজক বুজনি দি ক’বলৈ ধৰিলে—
‘আপোনালোকে ভয় নকৰিব। আপোনালোকে কি কমিউনিষ্ট, কি পুলিচ কালেকো ভয় নকৰিব। যি যি কথা সোধা হ’ব তাক সঁচা হ’লেও কৈ যাব লাগিব। তাৰ লগে লগে আপোনালোকে তাড়ি আদিৰ নিচিনা বাগী থকা বস্তুবোৰো এৰি পেলাওক। তেতিয়াহে আপোনালোকৰ মঙ্গল হ’ব।’

১৮ এপ্ৰিলৰ দিনা বিনোবা পচম-পল্লী পালে। তেলেঙ্গনাৰ নলগুণ্ডা জিলাৰ এই গাওঁখন কমিউনিষ্ট সকলৰ দুৰ্গ বুলি ধৰা হৈছিল। এইখন গাঁৱতে চাৰিজনক আৰু নিচেই ওচৰৰ বেকাৰী নামৰ গাঁৱত তিনিজনক হত্যা কৰা হৈছিল। চাৰিওফালৰ গাওঁবোৰত আৰু কিছুমানক হত্যা কৰিছিল। মুঠতে দুবছৰৰ ভিতৰত এই অঞ্চলত কুৰিজন মানুহৰ হত্যা হৈছিল।

গাওঁখনৰ জন সংখ্যা প্ৰায় তিনি হেজাৰ। অনুসন্ধান কৰি জনা গ’ল যে ইমান বিলাক মানুহৰ ভিতৰত মুঠতে সাতোটা ল’ৰা-ছোৱালীয়ে হে স্কুলত পঢ়ে। শিক্ষক এজন, কেতিয়াবা মাৰো-সময়ে আহি পঢ়ায়হি। মানুহবোৰে ছেন্দী-তাড়ি আদি বাগীয়াল বস্তুবোৰ বেচিকৈ খায়। একোদিনা ডেৰশ টকাৰ ছেন্দী খায়।

ছেন্দী আৰু তাড়ি কি বস্তু তোমালোকে জানানে? খাজুৰী, তাল আদি গছৰ পৰা যিখিনি বস উলিওৱা হয় তাক

নীৰা বোলে। নীৰা কুঁহিয়াৰ বসৰ দৰে সোৱাদ। টেঙা হ’লে মদৰ নিচিনা হৈ পৰে। ছেন্দীও ঠিক তেনেকুৱা বাগী থকা বস্তুৱেই। সেইবোৰকে খাই গোটেই মানুহবোৰ মাতাল হৈ থাকে। তাৰ পিচত কি হ’ল কওঁ শুনা—

বাতিপুৰা ৭ মান বজাতে বিনোবা সেই গাওঁ পালেগৈ। গাঁৱৰ সকলো বাইজ স্কুলতে গোট খালে। ৯ বজাত বিনোবা গাঁৱত ফুৰিবলৈ ওলাল। প্ৰথমে তেওঁ হৰিজন সকলৰ চুবুৰীলৈ গ’ল। প্ৰত্যেকৰে ঘৰত সোমাই তেওঁ-লোকৰ অৱস্থা অধ্যয়ন কৰিবলৈ ধৰিলে।

এবৰত চাৰিদিনীয়া পানী-কেঁচুৱা এটা কোলাত লৈ যেতিয়া বিনোবা বাহিৰলৈ ওলাই আহিল, তেতিয়া চাৰিওফালে থকা হৰিজন সকল চাপ খাই আহি বিনোবাক ঘেৰি পেলালে। আৰু ক’লে—‘বাবা, আমাৰ ল’ৰা-ছোৱালী বোৰ পঢ়াবৰ কাৰণে আমাক এটা স্কুল লাগে।’

‘কিয় গাঁৱত এখন স্কুল আছে নহয়? তাত তোমা-লোকৰ ল’ৰা-ছোৱালীয়ে পঢ়িব নোৱাৰে জানো?’—বিনোবাই সোধিলে।

‘আছে হয়, পিচে তাত আমাৰ ল’ৰা-ছোৱালীক পঢ়িবলৈ ক’ত দিব?’

‘কিয়, স্কুলটো চৰকাৰী নহয় জানো? তাতে দেখোন তোমালোকৰ ল’ৰা-ছোৱালীয়ে পঢ়িব পাৰে। তোমালোকৰ ল’ৰা-ছোৱালীক পঢ়িবলৈ নিদিয়াটোৰ কোনো প্ৰশ্নই নুঠে। তাত যাতে পঢ়াৰ ভাল বন্দোবস্ত হয়, তাৰ কাৰণে চেষ্টা কৰা যাব।’

‘বাবা, আমি থাকিবৰ কাৰণে ঘৰৰো খুব অভাব।’—
হৰিজন সকলে ক’লে।

‘তাৰ কাৰণে তহচিলদাৰক ক’ব লাগে। চৰকাৰেও এই
বিষয়ে সহায় কৰিব পাৰে’—বিনোবাই ক’লে।

‘বাক কোৱাছোন’ তোমালোক এতিয়া চলিছা
কেনেকৈ? তোমালোকৰ খোৱা পিন্ধাৰ ব্যৱস্থা কি?—’
আকৌ সোধিলে।

‘তাৰ কথানো আৰু কি ক’ম বাবা? আমি পূৰ্ণা ভাবে
কাম-কাজতো নেপাওঁয়েই আনকি নিজে খেতি-খোলা
কৰিবলৈও মাটি এচিকটাও নাই। সদায় অকল ভাত-মুঠিৰ
কাৰণেই মূৰ-ঘমাৰ লগাত পৰিছে।’—তেওঁলোকে উত্তৰ
দিলে।

‘তোমালোকে মজুৰি পোৱা কিমান?’—বিনোবাই
সোধিলে।

‘বছৰটো পৰিশ্ৰম কৰিলে জমাদাৰে আমাক নিজ-
উৎপাদনৰ প্ৰতি মোণে দুসেৰ হিচাপে ধান দিয়ে। গত
ল’বৰ কাৰণে এখন কন্মল আৰু ভৰিত পিন্ধিবলৈ এজোৰ
জোতা দিয়ে। অকল এই খিনিৰেইনো কোনোবা জীয়াই
থাকিব পাৰে জানেঁ?—’

বিনোবাই হৰিজন সকলৰ অৱস্থা দেখিলে।
তেওঁলোকৰা দৰিদ্ৰতাবে উমান পালে। তেওঁ জানিব
পাৰিলে যে গাঁৱত মুঠতে আঢ়ৈ হেজাৰ মানুহৰ ভিতৰত দুই
হেজাৰৰ একেবাৰেই মাটি নাই। গাঁৱত তাঁতী আছে
৬৪৩ জন আৰু হৰিজন আছে ২১৯ জন।

‘আমাক কিছু মাটি দিয়াই দিব নোৱাৰেনে বাবা,
তেতিয়াহলে আমি সকলো সঙ্কটৰ পৰা হাতসাৰি থাকিব
পাৰোঁ।’—হৰিজন সকলে বিনোবাক ক’লে।

‘বাক, কিমান মাটি পালে তোমালোক চলিব পাৰিবা।’
—তেওঁ প্ৰশ্ন কৰিলে।

তেওঁলোকে হিচাপ-কিতাপ কৰি চাই ক’লে—‘আমাৰ
কাৰণে ৮০ একৰেই যথেষ্ট হ’ব। তাৰে যদি ৪০ একৰ
দ-খেতি আৰু ৪০ একৰ বাম-খেতিৰ কাৰণে মাটি পোৱা
যায়, তেনে হ’লে আমাৰ কাম চলিব।’

‘ইমানেৰেই হ’বনে?’

‘হ’ব বাবা, আমিহে আৰু অন্য কামো কৰোঁ নহয়।’

‘বাক, তোমালোকে যদি মাটি পোৱা, বেলেগে বেলেগে
খেতি কৰিবানে, নে সকলোৱে লগ-লাগি খেতি কৰিবা?—
বিনোবাই সোধিলে।

অলপ পৰ ভাবি-চিন্তি তেওঁলোকে ক’লে—‘আমি
সকলোৱে লগ-লাগি খেতি কৰিম।’

‘ভাল কথা, তোমালোকে আমাক এতিয়া এনে ধৰণৰ
এখন দৰ্খাস্ত লিখি দিয়।’ আমি চেষ্টা কৰি চাম বাক।’

বিনোবাই ভাবিলে যে তেওঁ যদি এই বিষয়ে চৰকাৰৰ
লগত কথন-মথন হৈ কিবা কৰিব পাৰে তেন্তে এই হৰিজন
সকলক চৰকাৰৰ পৰা কিছু মাটি লৈ দি দিব পৰা যাব।

তেতিয়া হঠাতে তেওঁৰ মনত এই ভাৱটোৱে খেলালে
যে মইনো এই গাঁৱৰ মানুহকে নকওঁ কিয় যে তোমালোকৰ
ভিতৰৰে কোনবাই এই মানুহখিনিক মাটি কিয় নিদিয়?

সন্মুখত বহি থকা মানুহ বিলাকলৈ লক্ষ্য কৰি বিনোবাই ক'লে—‘চৰকাৰৰ পৰা যদি এওঁ লোকৰ কাৰণে মাটি পোৱা নেযায় বা পোৱাত পলম হয় তেন্তে তোমালোকৰ ভিতৰৰ কোনোবাই নিজৰ পট্টাৰ মাটিৰ পৰাই কিছু অংশ এওঁলোকক দিব নোৱাৰিবানে?’

তৎক্ষণাৎ এজন মানুহ থিয় হ’ল। তেওঁৰ নাম আছিল ৰামচন্দ্ৰ বেড্ডী। তেওঁ কলে—‘বাবা, এওঁলোকক কিছু মাটি দিবলৈ মোৰ দেউতাৰ বৰ ইচ্ছা আছিল। তেখেত এতিয়া নাই। তেখেতৰ ইচ্ছা পূৰণ কৰিবৰ কাৰণে মই আমাৰ পাঁচ-জন ককাই-ভাইৰ ভাগত থকা মাটিৰ পৰা এশ একৰ মাটি আপোনাক দিছোঁ। তাৰ ভিতৰত ৫০ একৰ দ আৰু ৫০ একৰ বাম মাটি আছে। আপুনি সেই মাটিকে এই হৰিজন সকলক দি দিয়ক।’

ৰামচন্দ্ৰ বেড্ডীয়ে লিখিত ভাবেই প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে।

বিনোবাই মনতে চিন্তা কৰিলে—‘এইটো দেখোন যাদুৰ নিচিনা কথা হ’ল। মই বিচাৰিছিলোঁ আশী একৰ, পালোঁ এশ একৰ!’

গোটেই নিশাটো তেওঁ এই বিষয়ে চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে যে ইয়াত নিশ্চয় ভগৱানৰ হাত আছে। মোৰ ৰামে মোৰ হতুৱাই কিছু কাম কৰাই ল’ব খুজিছে।

এই মাটিখিনি ভাগ কৰি দিবলৈ আৰু তাৰ যাৱতীয় ব্যৱস্থা কৰিবলৈ এখন কমিটী গঠন কৰি দি বিনোবা আগ বাঢ়িল। কমিটীত দাতাৰ বাহিৰে দুজন হৰিজন লোক,

এজন গাৱঁৰে গাওঁবুঢ়া আৰু এজন প্ৰদেশ কংগ্ৰেছৰ সভাপতিক ৰাখিছিল।

এইদৰেই ভূদান-গঙ্গা ববলৈ ধৰিলে।

বিনোবাই গাঁৱে গাঁৱে গৈ মানুহবোৰক মৰমৰে বুজাবলৈ ধৰিলে যে আমাৰ দেশৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সমস্যা হৈছে মাটিৰ সমস্যা। যাব মাটি আছে, তেওঁলোকে, যাৰ একেবাৰেই মাটি নাই আৰু যি সেই মাটিত খেতি-খোলা কৰি নিজৰ জীৱন যাপন কৰিব খোজে তেওঁলোকক নিজৰ ভাগৰ পৰাই কিছু অংশ দি দিয়ক। ইয়াকে কৰিলে গাঁৱত মৰম-চেনেহ বাঢ়িব আৰু শান্তি বিৰাজ কৰিব।

বিনোবাৰ মৰম-সনা মাত শুনি মানুহবিলাকে আনন্দ মনেৰে মাটি-নোহোৱা মানুহবোৰক মাটি দিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ দুমাহ-সাতদিন তাত ফুৰিলে। এইখিনি সময়ৰ ভিতৰতে তেওঁ তাত তেৰ হেজাৰ একৰ মাটি দান পালে।

১৯৫১ চনৰ ২৭ জুনত বিনোবা তেলেঙ্গনাৰ পৰা ঘূৰি আহি আকৌ নিজৰ আশ্ৰমত বহিলহি আৰু কাঞ্চন-মুক্তিৰ নিজা প্ৰয়োগত লাগি গ’ল। তেওঁ কয়—‘এই প্ৰয়োগৰ জহতহে তেওঁ মই তেলেঙ্গনাত ইমান খিনি মাটি পালোঁ!’

পৰিকল্পনা, দুখীয়াৰ!

স্বৰাজ হ'ল। নিজৰ দেশত নিজৰ শাসন চলিবলৈ ধৰিলে। প্ৰদেশে প্ৰদেশে নিজৰ নিজৰ চৰকাৰ গঠন হ'ল। দিল্লীত গোটেই দেশৰ ডাঙৰ চৰকাৰ গঠন হ'ল।

দিল্লীৰ চৰকাৰে ভাবিলে যে আমাৰ দেশৰ উন্নতি কৰিব লাগে। তাৰ কাৰণে বেলেগ বেলেগ পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰিব লগা হ'ল। কি কি কাম, ক'ত ক'ত কৰা যাব, খেতিৰ উন্নতি কেনেকৈ কৰা হ'ব, শিল্প কেনেকৈ বঢ়োৱা যাব— ইত্যাদি বোৰ কথা চৰকাৰে ভাবিবলৈ ধৰিলে।

দেশৰ উন্নতি কেনেকৈ কৰা যায়, তাৰ উন্নতিৰ কাৰণে কেনেকুৱা পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰা যাব—ইয়াৰ কাৰণে চৰকাৰে কেইবা জনো মানুহেৰে এখন কমিটী গঠন কৰিলে। সেই কমিটীখনৰ নাম হৈছে 'পৰিকল্পনা আয়োগ' বা 'প্লেনিং কমিছন'।

সেই সময়ত এই পৰিকল্পনা আয়োগৰ এজন সদস্য আছিল ৰা, কৃ, পাৰ্টিল চাহেব। তেওঁ বিনোবাৰ ওচৰলৈ আহি ক'লেহি—'বাবা, আপোনাৰ মতে জাতীয় পৰিকল্পনাত কি কি থাকিব লাগে?'

বিনোবাই তেওঁক ক'লে—'পাৰ্টিল চাহেব, আমাৰ কথা মানিবলৈ হ'লে আপোনালোকৰ গোটেই পৰিকল্পনাই উলটি যাব। চৰকাৰে যিটো ভাবে মই তাৰ ওলোটোটোহে ভাবোঁ। দুই-এডাল আঁচ ইফাল সিফাল কৰি দিলেই কাম নচলিব, গোটেই ছবিখনকে পৰিবৰ্ত্তন কৰিব লাগিব।'

বিনোবাই পাৰ্টিল চাহেবৰ লগত বৰ গভীৰভাৱে কথা-বতৰা হৈছিল আৰু কোন বিষয়ত তেওঁৰ কেনে ভাব এই গোটেইবোৰ কথা তেওঁ কৈছিল।

পাৰ্টিল চাহেব দিল্লীলৈ উলটি, তেওঁ বিনোবাৰ লগত যিখিনি কথা হৈছিল সেই গোটেই কথা জৱাহৰ লালৰ আগতো কৈ দিলে। জৱাহৰ লালে বিনোবালৈ লিখিলে যে আপুনি যদি দিল্লীলৈ আহি ভাবী পৰিকল্পনাৰ বিষয়ে আমাক কিছু উপদেশ দিয়েহি তেন্তে বৰ ভাল হয়।

বিনোবাই নেহৰুৰ নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰিলে।

'৫১ চনৰ ১২ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা বিনোবাই দিল্লীৰ অভিমুখে পদব্ৰজে যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে। মানুহবিলাকে যান-বাহনত যোৱাই ভাল হ'ব বুলি কৈছিল। পিচে তেওঁ ক'লে—'ইয়াৰ মানে কি? আজি জৰুৰী কামৰ কাৰণে জৱাহৰলালে মাতিছে দেখি যান-বাহনত যাম; কাইলৈ আৰু কোনোবা মানুহে তেনে জৰুৰী কামৰ কাৰণেই মাতিব, তেতিয়া তেওঁক কেনেকৈ 'না' কৰিব পৰা যাব? ভালেই হৈছে, এনেয়েও মই ওলাবলগীয়া আছিলেই; জৱাহৰ লালৰ চিঠিখনে জানিবা মই কোনফালে যাব লাগে তাৰ দিশটো ঠিক কৰি দিলে।'

বিনোবাই কৈ দিলে যে এইবাৰ ‘ভূমিদান-বিচাৰি দিল্লী পামগৈ।’ বৰ্ধাবাসীয়ে ৬০০ একৰ মাটি দান দি বিদায় দিলে।

মধ্যপ্ৰদেশ আৰু উত্তৰ প্ৰদেশত মাটি বিচাৰি বিচাৰি নবেম্বৰৰ দিনা বিনোবা দিল্লী পালেগৈ। তাত তেওঁ ১১ দিন বাপুৰ সমাধিৰ ওচৰতে আছিল আৰু সভা-সন্মিলন বোৰত যোগদান কৰিছিল।

চৰকাৰৰ পাঁচ-বছৰীয়া পৰিকল্পনা যুগুত কৰিব লগা আছিল, তাৰে বিষয়ে পৰামৰ্শ আগবঢ়াবলৈ বিনোবা দিল্লীলৈ গৈছিল। পৰিকল্পনা যুগুত কৰা লোক সকলৰ লগত তেওঁ কথা-বতৰা পাতিলে আৰু ক’লে যে ‘দিল্লীৰ চৰকাৰে যুগুত কৰা পৰিকল্পনাক ‘জাতীয় পৰিকল্পনা’ বোলা হয় যেতিয়া, সেই পৰিকল্পনা দেশৰ নৰনাৰীলৈ লক্ষ্য ৰাখিহে যুগুত কৰিব লাগিব। বিনোবাই কৈছিল যে জাতীয় পৰিকল্পনাৰ প্ৰকৃত মনোভাব এনেকুৱা হ’ব লাগিব যাতে ‘সকলোৱেই কাম পায়, সকলোৱেই খাবলৈ পায়।’ দেশত যিমান বিলাক মানুহ থাকে সেই সকলোকে কাম দিয়া আৰু সকলোৰে খোৱা-বোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰাটো চৰকাৰৰ দায়িত্ব। ইয়াৰ কাৰণে সকলোকে হাথিয়াৰ-পাতি দিব লাগিব আৰু সকলোৱে যি উৎপাদন কৰে তাকো সকলোকে ভগাই দিব লাগিব।

বিনোবাই এইটোও বুজাই কৈছিল যে এনে ধৰণৰ কাম চলাবলৈ হ’লে আটাইতকৈ ভাল উপায় হৈছে এইটোৱেই যে গাঁৱত উৎপাদন হোৱা কেঁচা মালেৰে গাঁৱৰ

আৱশ্যকীয় পকামাল তাতে তৈয়াৰ কৰি লোৱা। ইয়াৰ কাৰণে গাঁৱৰ শিল্পবোৰ খুব বঢ়াব লাগিব। যঁতৰ গাঁৱে-গাঁৱে দিব লাগিব।

বিনোবাই দুটা কথাত আটাইতকৈ বেছি জোৰ দিছিল। এটা হৈছে দেশত কোনোমানুহেই নিবনুৱা হৈ থাকিব নোৱাৰিব আৰু প্ৰত্যেক মানুহেই কাম পাব লাগিব। আনটো হৈছে, খাবৰ কাৰণে যিমানখিনি শস্যৰ প্ৰয়োজন সিমান শস্য দেশতে উৎপাদন কৰিব লাগে আৰু এনে এটা তাৰিখ নিৰ্ধাৰিত কৰিব লাগে যাতে তাৰ পিচত আৰু অন্য দেশৰ পৰা শস্য অনাটো একেবাৰেই বন্ধ কৰিব পাৰি। পৰিকল্পনা-আয়োগে বিনোবাৰ কথাবিলাক বৰ মনোযোগ দি শুনিলে আৰু ক’লে, ‘যিমানদূৰ পাৰেঁ! আমি আপোনাৰ কথা ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিম; কিন্তু গোটেই দেশকে কাম দিয়া আৰু দেশত কোনো মানুহেই নিবনুৱা হৈ নথকা কথাটো পূৰ্বাভাৱে কাৰ্য্যান্বিত কৰাটো সম্প্ৰতি আমাৰ পক্ষে সম্ভৱপৰ নহয়। আটাইতকৈ বেছি যিমানখিনি মানুহক আমি কাম দিব পাৰেঁ! সিমানক নিশ্চয় দিম।’

বিনোবাই ক’লে—‘তেনেহ’লে আপোনালোকে ইয়াক ‘জাতীয় পৰিকল্পনা’ কিয় বুলিছে? এইটোতো কম মানুহৰ পৰিকল্পনাহে হৈছে। যদি সঁচাকৈয়ে আপোনালোকে কম মানুহৰ পৰিকল্পনাহে যুগুত কৰিব খুজিছে তেন্তে পোন প্ৰথমে এনেকুৱাবোৰ মানুহৰ পৰিকল্পনা যুগুত কৰক, যি সবাতোকৈ দুখীয়া আৰু যাৰ খাবলৈ ভাত আৰু পিন্ধিবলৈ কাপোৰ নাই!’

লওক বাবা, গোটেই মঙ্গৰোঠ!

বিনোবাই দিল্লীৰ পৰা ২৪ নবেম্বৰৰ দিনা কাশীলৈ ৰাওণা কৰিলে। দিল্লীত বিনোবাই যি যি বোৰ সভাত—ভাষণ দিছিল তাত ভূদান যজ্ঞৰ কথাকে কৈছিল আৰু এই কথাটোত বেছিকৈ জোৰ দিছিল যে ভূদানৰ দ্বাৰাই মাটিৰ সমস্যা অতি সহজতে সমাধান হ'ব। এই সমস্যা হত্যা কিস্তি আইনৰ দ্বাৰাই সমাধান হ'ব নোৱাৰে। ইয়াৰ এটা মাত্ৰ উপায় আছে আৰু সিয়েই হৈছে কৰুণাৰ, প্ৰেমৰ। এইটো পথেদি গলেহে দৰিদ্ৰতাকো নিৰ্মূল কৰিব পৰা যাব। ভূদানেই ইয়াৰ একমাত্ৰ উপায়।

দিল্লীলৈ যাবৰ সময়ত বিনোবাই ভূদানত বহু হেজাৰ একৰ মাটি পাইছিল। মথুৰাত উত্তৰ প্ৰদেশৰ কৰ্মীসকলে পাঁচলাখ একৰ মাটি ভূদানত দিবলৈ সন্মত কৰিছিল। বিনোবা উত্তৰ প্ৰদেশত ফুৰোঁতে ভূদান-গঙ্গা প্ৰবল গতিৰে ব'বলৈ ধৰিলে।

তেলেঙ্গনাত বিনোবাই যেতিয়া জেলত থকা কমিউনিষ্ট সকলৰ লগত দেখা কৰিছিল আৰু তেওঁলোকক সুধিছিল যে 'আজিৰ পৰিবৰ্ত্তনশীল অৱস্থালৈ লক্ষ্য কৰিও আপোনালোকে হিংসাত্মক কাম কৰাটো ঠিক বুলিয়েই ভাবি আছেনে? মৰা-কটা নাতি ত্যাগ কৰিবলৈ আপোনালোক সাজু হ'ব নোৱাৰেনে?'

তেওঁলোকে সেই সময়ত কোনো পৰিষ্কাৰ উত্তৰ দিব

নোৱাৰিছিল। মাত্ৰ ইমানকে কৈ থৈছিল 'আমি এতিয়াও ভাবিয়েই আছোঁ। আমি আগৰ নাতি ত্যাগ কৰা সম্পৰ্কে কোনো সিদ্ধান্ত লোৱা নাই আৰু চলাই থাকিবলৈকো সিদ্ধান্ত কৰা নাই।'

উত্তৰ প্ৰদেশত ফুৰি ফুৰি বিনোবা যেতিয়া বালিয়া পাইছিলগৈ তেতিয়া ১৯৫২ চনৰ ২ এপ্ৰেলৰ দিনা কমিউনিষ্ট সকলে বিনোবাক এখন অভিনন্দন পত্ৰ দিলে। তাত তেওঁলোকে কৈছে যে আমি ভূদান-যজ্ঞৰ সফলতা কামনা কৰোঁ। এই আন্দোলনৰ দ্বাৰাই এটা বৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সমস্যা সমাধানৰ পথত আগবাঢ়িছে আৰু সকলো মানুহৰ মাজতে ভূদানৰ এই বাণী প্ৰচাৰ হৈছে। যদি এই সমস্যা শান্তিৰে সমাধান হৈ যায় তেন্তে আমি বৰ আনন্দ পাম।

বিনোবাই কলে—'ময়ো এইটোকেই ভাবিছিলোঁ। যে এই কমিউনিষ্ট বন্ধু সকলে অসং উপায় অৱলম্বন কৰি আনন্দ পোৱা নাই। দেশৰ দুখীয়া-নিছলা সকলৰ অৱস্থা দেখি তেওঁলোকৰ অন্তৰে কান্দিব লাগিছে। সেই সময়ত যদি তেওঁলোকে ভুল পথেদি যায় তেন্তে এই বুলি ক'ব নোৱাৰি যে তেওঁলোকে অসং উপায় ভাল পায়। এই কাৰণে যাক আমি সজ উপায় বুলি ভাবিছোঁ, তাত যদি কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিব পৰা যায় তেন্তে তেওঁলোকে তাক দেখি আনন্দ পাবই। এতিয়া আমাৰ কাম হৈছে সজ উপায় কাৰ্য্যকৰী কৰি দেখুউৱা। মোৰো চেষ্টা হৈছে এয়েই আৰু মই ইয়াত সকলো মানুহৰেই সহযোগ কামনা কৰোঁ।

মই আশাকৰোঁ। কমিউনিষ্ট বন্ধুসকলেও যেন মোক এই কামত পূৰ্ণাভাৱে সহায় কৰে।’

এইদৰেই ঠায়ে ঠায়ে ভূদানৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰি বিনোবা ১২ এপ্ৰেলৰ দিনা কাশী পাই তাৰ পিচদিনা সেৱাপুৰী পালেগৈ।

সেই বছৰ সেৱাপুৰীত ‘সৰ্বোদয় সমাজ’ৰ সন্মিলন আছিল। এই সন্মিলনতে সৰ্ব-সেৱা-সংঘই এটা প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিছিল। তাত কোৱা হৈছিল যে ‘সত্য আৰু অহিংসাৰ ভেটিত আমি এনে এখন সমাজ গঠন কৰিব খোজোঁ, য’ত কোনো শ্ৰেণী নেথাকিব আৰু কোনো মানুহেই কাকো শোষণ নকৰিব। অনায়াস ভাবে কাকো দমন কৰিবলৈ চেষ্টা নকৰিব। তাত প্ৰতিজন মানুহৰ পূৰ্ণাভাৱে বিকাশ হ’ব। আজি দেশত কিছুমান মানুহ অতিপাত দুখীয়া আৰু কিছুমান অতিপাত চহকী। বিনোবাজীৰ এই ভূদান আন্দোলন এই গড়খাৱৈ পুতিবৰ কাৰণেহে। এই কাৰণে সৰ্ব-সেৱা-সংঘই এই কামটো আগবঢ়াই নিবলৈ দায়িত্ব লয়।

সৰ্ব-সেৱা-সংঘই দুবছৰৰ ভিতৰত পঁচিশ লাখ একৰ মাটি ভূদানত সংগ্ৰহ কৰিবলৈ সক্ষম কৰে। সংঘই গাঁৱৰ শিল্প-বাণিজ্য বঢ়োৱাৰ ওপৰত জোৰ দিয়ে।

সৰ্ব-সেৱা-সংঘই তেতিয়াৰ পৰাই ভূদানৰ কাম নিজে গা-পাতি লয়। এই দৰেই ভূদানৰ কাম দিনক দিনে আগ বাঢ়ি গৈ আছিল। কিন্তু এতিয়া তাৰ গতি আৰু বাঢ়িল।

সেৱাপুৰী সন্মিলনতে মঙ্গৰোঠৰ দেৱান শত্ৰুঘ্ন সিংহই

বিনোবাক অনুৰোধ কৰি ক’লে—‘বাবা, আপুনি হমীৰপুৰ লৈকো এপাক মাৰিব।’

‘সেইফালে যাবলগা হ’লে হমীৰপুৰ লৈকো এপাক মাৰিব পাৰিম’—এইবুলি বিনোবাই কলে।

দেৱান চাহাব নিজৰ গাঁৱলৈ উলটি আহি তেওঁৰ বন্ধু-বান্ধৱ সকলক ক’লে—‘গাঁৱৰ সকলো ৰাইজকে কৈ দিবাঁ যে বাবা বিনোবা এইফালে যেতিয়া আহিব, তেতিয়া সকলো মানুহেই নিজৰ নিজৰ গোটেই মাটি ভূদানত দি দিব লাগিব। গোটেইখন গাঁৱেই গ্ৰামদান হৈ যাব লাগে।’

মানুহবিলাকে ক’লে—‘কথাটো জটিল। তথাপি ৰাৰ চেষ্টা কৰি চোৱা যাওক।’

চেষ্টা চলিয়েই আছিল, পিচে তাৰ ফলহে দেখাত একো নহ’ল।

দেৱান চাহাব ইয়াৰেই ভূদান আহবায়ক আছিল। হমীৰপুৰ জিলালৈ বিনোবা অহাটো যেতিয়া খাটাং হ’ল আৰু কাৰ্য্য-সূচীও তৈয়াৰ কৰা হ’ল তেতিয়া দেৱান চাহাবে জানি-শুনিয়েই মঙ্গৰোঠত তেওঁৰ বাহৰ ৰখা নাছিল। কিয়নো গাঁৱৰ মানুহে বিনোবাক গোটেই গাওঁখন দিবলৈ মান্তি নোহোৱাত তেওঁ ৰাইজৰ ওপৰত বৰ অসন্তুষ্ট হৈছিল।

১৯৫২ চনৰ ২৩ মেইৰ কথা। পুৱাই পুৱাই বিনোবা উৰঙ্গ জিলা এৰি হমীৰপুৰ জিলাৰ ফালে আগ বাঢ়িল। তেওঁ মঙ্গৰোঠৰ ওচৰত থকা বেতৰা পাৰ হ’ল। গাঁৱৰ মানুহে তিঁয়হ, তম্বুজা আদি ফল উপহাৰ দিলে। জলপান

খাই বিনোবাই আকৌ খোজ ল'লে। সকলোলৈকে চাই কৰ-যোৰে তেওঁ ক'লে—

‘সবৈ ভূমি গোপালকী।’

সেইদিনা তাৰ ওচৰৰে ইটেলিয়া নামে ঠাইত বাহৰ আছিল। তাৰ সভা হৈ যোৱাৰ পিচত মঙ্গৰোঠ বাসীয়ে দেৱান চাহাবক ক'লেহি—

‘বাবাৰ পদধূলী আমাৰ গাঁৱত পৰিছিল যেতিয়া তেখেতকতো কিবা দিব লাগিব নহয়?’

তোমালোকে যি দিব খুজিছাঁ দিয়া, মোক আকৌ কিয় সুধিছাঁহি? মইতো তোমালোকক আগতে কৈছিলোঁ। যে গাঁৱৰ গোটেই মাটিখিনি দি দিব লাগে। এতিয়াও যদি তাকে কৰাঁ তেন্তে মোৰ লগত কথা পাতাঁ, যদি নকৰা তেন্তে তোমালোকৰ যি ইচ্ছা তাকে কৰাঁ, মোক আৰু একো-নুসুধিবা।’

‘তেনেহ’লে গাঁৱলৈ যাওঁ বলক। তাতে সকলো কথা হ’ম।’

দেৱান চাহাব গাওঁ পালেগৈ, তাৰে এজন মানুহে সুধিলে—‘যদি গোটেই মাটি দি দিওঁ, আমালোকেনো খাম কি?’

দেৱান চাহাবে বুজাই-ববাই ক’বলৈ ধৰিলে—‘দেৱতাৰ ওচৰত আমি ভোগ দিওঁ নহয়, পুনৰ আমিয়েইতো তাৰ প্ৰসাদ খাবলৈ পাওঁ। বাবাই জানো মাটি বান্ধি ক’ববালৈ লৈ ওচি যাব? তেখেতে আমাৰ সকলোকে সেই প্ৰসাদ বিলাই দিব। অৱশ্যে ইয়াৰ পিচত আৰু আমাৰ গাঁৱত

মাটি নোহোৱা মানুহ কোনো নেথাকিব। সকলোমোটিৰ পাব। সকলোৱে মিলি-জুলি ভাগ-যোগ কৰি খামহ’ক আৰু গোটেই গাওঁখনেই মিলি এটা গাওঁ-পৰিয়াল হৈ পৰিম।’

তেওঁলোকে নিজৰ ভিতৰতে আলোচনা-বিলোচনা কৰি কিছু সময় থকাৰ পিচত তাৰে এজনে ক'লে—‘এইদৰে ভাবি-চিন্তি থাকিলে আৰু কি হ’ব? দেৱতাৰ চৰণত সকলোখিনি সমৰ্পণ কৰি দিয়া হওক।’

দেৱান চাহাবে পুতেকক মাতি ক'লে—

‘বীৰ, এইদান-পত্ৰ খিনি সোনকালে চহী কৰাই আনা।’

থৰ-খেদাকৈ দান-পত্ৰত চহী হ’বলৈ ধৰিলে।

২৩ মেইৰ মাজনিশাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ২৪ মেইৰ দুপৰীয়ালৈকে দান-পত্ৰত চহী চলি আছিল।

৬৫ জনৰ ভিতৰত এজনত বাদে ৬৪ জনেই নিজৰ সমস্ত মাটি দানত দি দিলে, শেষত বাকী থকাজনেও চহী কৰিলে।

দেৱান চাহাবে দান-পত্ৰৰ নুৰাটো জেপত ভৰাই লৈ দুপৰীয়া গৰম বতাহ বলিথকা সত্বেও যেতিয়া বাঠৰ অভিমুখে যাবলৈ লাগিল তেওঁৰ তেতিয়া আনন্দৰ পাৰ নোহোৱা হৈ পৰিছিল।

মই সুধিলোঁ—‘সেই সময়ত বাক আপোনাৰ কেনেকুৱা লাগিছিল?’

তেওঁক'লে—‘এনেহে লাগিছিল যেন মই বতাহতহে উৰি গৈছোঁ।’

দেৱান চাহাবে বিনোবাৰ চৰণ ছুই প্ৰণাম জনালে আৰু দান-পত্ৰৰ নুৰাটো আগবঢ়াই ক'লে—

‘লওক বাবা, গোটেই মঙ্গৰোঠ!’

হৰিৰ হাত এৰা !

বৰষুণ দি আছিল। উত্তৰ-প্ৰদেশত ভ্ৰমণ কৰি বিনোবা
'৫২ চনৰ ৪ জুলাই তাৰিখে কাশী পায়গৈ। ১১ ছেপ্তেম্বৰ-
লৈকে কাশীবিদ্যাপীঠতে থাকে।

ইয়াৰ মাজতে ৭ ছেপ্তেম্বৰৰ দিনা তেখেতে কাশী
নগৰখন পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন কৰি তুলিবৰ কাৰণে 'স্বচ্ছ কাশী
আন্দোলন' আৰম্ভ কৰে।

বাৰিষাৰ দিন কেইটা কাশীত কটাই ১২ ছেপ্তেম্বৰৰ
দিনা বিনোবা আকৌ ওলাল আৰু মোগলছৰায় হৈ ১৪
তাৰিখে বিহাৰত সোমায়।

'মাটি খুব পাবলৈ ধৰিলে। ইয়াকে দেখি বিনোবাই
ক'লে—'এতিয়া দৰিদ্ৰনাৰায়ণৰ ভোক আৰু বাঢ়িছে।
কেৱল ৪ লাখ একেৰেৰে কাম নচলিব, কম পক্ষেও ৫০
লাখ একৰ মাটি মোক লাগে। বুদ্ধ-ভগৱানৰ এই বিহাৰত
সকলোৱেই জোৰ দি কাম কৰিব লাগে। সকলো মানুহেই
নিজৰ মাটিৰ এক ষষ্ঠাংশ দান কৰক।'

বিনোবা যিমানেই আগবাঢ়ি যাব ধৰিলে সিমানেই
ভূদান-গঙ্গাও দ্ৰুত গতিত ব'বলৈ ধৰিলে।

ভূদানৰ লগে লগে বিনোবাই সম্পত্তিদান আৰু বুদ্ধি-
দানো বিচাৰিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিলে। ক'লে যে যাৰ মাটি
আছে, তেওঁ মাটি দিয়ক; যাৰ পইচা আছে তেওঁ পইচা
দিয়ক; যাৰ বুদ্ধি আছে তেওঁ বুদ্ধিকে দিয়ক।

বিহাৰৰ মানভূমি জিলাত যেতিয়া বিনোবাৰ যাত্ৰা চলি
আছিল। তেতিয়া বিনোবাৰ শৰীৰ অস্থস্থ হৈছিল। এট
গোটেই অঞ্চলটোৱেই মেলেৰিয়াৰ আড্ডা আছিল।

'৫২ চনৰ ১২ ডিচেম্বৰ দিনা বিনোবাৰ জ্বৰ উঠিলেই।
ক্ৰমান্বয়ে বেচি হ'বলৈ ধৰিলে।

প্ৰথম দিন গ'ল, দ্বিতীয় দিন গ'ল, তৃতীয় দিনো
তেনেকৈয়ে পাৰ হ'ল। জ্বৰ নেৰেহে নেৰে।

১৫ তাৰিখে জ্বৰ আছিল ১০৪ ডিগ্ৰী।

১৬ তাৰিখেও ১০৪ ডিগ্ৰীয়েই থাকিল।

১৭ তাৰিখে বাঢ়ি গৈ ১০৫ ডিগ্ৰী হলগৈ।

মানুহবিলাকৰ মনত চিন্তা হ'বলৈ ধৰিলে। লগৰ
খিনিৰ তো চিন্তা বাঢ়িলেইনে আনকি বিহাৰ চৰকাৰ আৰু
দিল্লী চৰকাৰৰো চিন্তা বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। সকলোৱে
অনুমান কৰিলে যে ঔষধ নেখালে আৰু এই ৰোগ দূৰ
নহ'ব।

ৰাজেন্দ্ৰবাবু, জৱাহৰলাল, বিহাৰৰ লাট চাহাব দিবাকৰ
আৰু বহুতো ডাঙৰ ডাঙৰ মানুহৰ পৰা টেলিগ্ৰামৰ পিচত
টেলিগ্ৰাম আহিবলৈ ধৰিলে যে বিনোবাই ঔষধ ব্যৱহাৰ
কৰিব লাগে।

আনফালেদি বিনোবাই কৈছিল যে মোৰতো হৰিৰ হাত
এৰ খাইছে ৰামে মোৰ হতুৱাই কাম ল'ব লাগিব, গতিকে
তেওঁ এই দেহ ৰাখিবই; নহ'লে ইয়াক লৈ গ'ল হেতেন!

চাৰিওফালে উদাস উদাস ভাববোৰে আগুৰি ধৰিলে।

বিহাৰৰ মুখ্য মন্ত্ৰী শ্ৰীবাবুৱে বৰ উদাস হৈ আহি

ক'লেহি—‘বাবা, ইয়াৰ প্ৰজাই মোৰ কথা মানে, কিন্তু আপুনি ঔষধো নেথায়, মোৰ কথাও নেমানে আৰু এই ঠাই এৰিবলৈ কৈছে। তাকো নুশুনে।’

বিনোবাই ক'লে—‘ভগৱানে যি সকল লোকৰ মাজলৈ মোক পঠিয়াই দিছে, তেওঁলোকক এৰি মই কেনেকৈ যাওঁ?’

২১ তাৰিখে বিনোবাৰ অৱস্থা বৰ কাহিল হৈ পৰিছিল। দুৰ্বলতাতো আছিলেই এতিয়া কথা কওঁতেও কষ্ট পোৱা হ'ল।

ৰাজেন্দ্ৰবাবু আৰু জৱাহৰলালৰ বাৰ্তালৈ শ্ৰীমনজী আহি পালেহি। বিনোবাই শুনি গদগদ হৈ পৰিল।

তথাপি তেখেতে ঔষধ ব্যৱহাৰ নকৰিলে।

চাৰিওপিনে চিন্তা আৰু উদাস ভাব বিয়পি পৰিবলৈ ধৰিলে। বিহাৰৰ মাল-মন্ত্ৰী কৃষ্ণবল্লভ বাবুৱে বৰ কাতৰহৈ বিনোবাক ক'লে—‘বাবা, শ্ৰীবাবু আৰু আমাৰ সকলোৰে অনুৰোধ যেন আপুনি ঔষধ খায়।’

বাবাই স্তম্ভিলে—‘দামোদৰে কি কৈছে?’

দামোদৰ ভায়ে ক'লে—‘বাবা সকলোৰে মুখেদি ভগৱানেহে কৈছে। আপুনি কুইনাইন লওক।’

বিনোবাই কিছু সময় চিন্তা কৰি চালে। সকলোৰে

চকুত চকু-পানী চল-চলীয়াই থকা দেখি তেখেতে ক'লে—‘বাৰু, আপোনা সকলৰ দুঃখ আৰু চিন্তা দেখি এনেকুৱা লাগিছে যে সকলোৰে চিন্তা কম কৰাটোও অহিংসাই।’

বিনোবাই কুইনাইন খালে।

ঔষধ পৰাৰ লগে লগে অৱস্থা ক্ৰমাৎ ভালৰ ফালে আহিবলৈ ধৰিলে। ঔষধ খালেও যে বিনোবা বাচিব এই কথাটোত ডাক্তৰ সকলৰ বিশ্বাস নাছিল, কিন্তু তেখেতৰ অৱস্থা ইমান সোনকালে ভাল হৈ অহা দেখি ডাক্তৰ সকল অবাক হ'ল।

ৰামে বিনোবাৰ হতুৱাই যে কাম ল'ব লগা আছিল!

জয়প্রকাশৰ নাম তোমালোকে শুনিছা নিশ্চয় ?

তেখেত আমাৰ দেশৰ এজন ডাঙৰ নেতা।

মঙ্গৰোঠৰ গ্ৰামদানৰ কথা চাৰিওফালে বিজুলী সঞ্চাৰে
প্ৰচাৰ হৈ পৰিল। ফলত জয়প্রকাশৰ ওপৰতো তাৰ
প্ৰভাৱ নপৰাকৈ নেথাকিল।

ৱিনোবাৰ ভূদান-আন্দোলনৰ প্ৰতি তেখেতে খুব
মনোযোগ দিছিল। ইয়াৰ প্ৰতি তেখেতৰ ৰাপ বহিবলৈ
ধৰিলে।

ৱিনোবা বিহাৰ পোৱাৰ লগে লগে জয়প্ৰকাশে ভূদানৰ
কামত আৰু বেছি মনোযোগ দি লাগি গ'ল।

কিন্তু ৱিনোবাই বামনৰ দৰে ভৰি মেলিহে দিব
ধৰিছে। মাটি যিমানেই পাই যাবলৈ ধৰিলে সিমানেই
তেখেতৰ ভোকে বাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে।

গয়া জিলাত সোমায়ৈই ৱিনোবাই দাবী কৰিলে যে
এইখন হৈছে বুদ্ধ ভগৱানৰ জন্মভূমি। এই জিলাত
১ লাখ একৰ মাটি মই ভূদানত পাব লাগে। বিহাৰত
৩২ লাখ একৰ মাটি পাব লাগিব। চাণ্ডিল সৰ্ব্বোদয়
সন্মিলনত এই বুলি সিদ্ধান্ত হ'ল। মানুহ বিলাকে জান-
প্ৰাণ দি এই কামত লাগি গ'ল।

১৯৫৪ চনৰ ১৮ এপ্ৰিলৰ দিনা বোধগয়াত ৬ষ্ঠ বাৰ্ষিক
সৰ্ব্বোদয় সন্মিলন পাতিবলৈ স্থিৰ কৰা হ'ল। তাৰ

আগতে মুঠতে ২৮ লাখ একৰ মাটি ভূ-দানত পোৱা হৈছিল।
তাৰে ৫৬ হেজাৰ একৰ মাটি একেবাৰেই মাটি নথকা
মানুহক ভগাই দিয়া হৈছিল। এইটোও ভবা হৈছিল যে
গোটেই দেশৰ ঠিক এনেকুৱা মাটিহীন লোকক ভগাই দিবৰ
কাৰণে ৫ কোটি একৰ মাটিৰ আৱশ্যক, গতিকে এই মাটি
৫৭ চনৰ ভিতৰতে গোটাবলৈ যত্ন কৰিব লাগিব।

বোধগয়া সন্মিলনত ভূদানৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে দকৈ ভবা
হৈছিল। সকলোৰে মনত ভাব হৈছিল যে ভূদানততো
পাওঁতে কেইবালাখো মাটি পোৱা হ'ল, পিচে এতিয়ালৈকে
সেই মাটি মানুহক বিতৰণ কৰি দিয়া নাই, তেনেহলে
ইমানবিলাক ভূদান-পোৱাৰ পৰা লাভ কি হৈছে।

মাটি বিতৰণৰ কামটো বৰ জটিল। তাৰ কাৰণে
বহুত বেছি কৰ্ম্মীৰ প্ৰয়োজন। কৰ্ম্মীৰ অভাব যেতিয়ালৈকে
পূৰা নহ'ব তেতিয়ালৈকে ভূদানৰ কামো ঠিক ভাবে আগ-
বাঢ়িব নোৱাৰে।

জয়প্ৰকাশে সন্মিলনত কথা ক'বলৈ থিয় হৈ এইবুলি
ক'বলৈ ধৰিলে—‘ভূদানৰ কাম বৰ বিৰাট কাম। আমি
যিটো গতিৰে আগবাঢ়ি যাব ধৰিছোঁ তাৰ দ্বাৰাই একো
কাম নহ'ব। ১৯৫৭ চনত আমি দেশত যি বিপ্লব কৰিব
খুজিছোঁ তাৰ কাৰণে সকলো মানুহেই এই কামত মন-

প্রাণ দি খাটিব লাগিব। সেই কাৰণে আমি আমাৰ জীৱন বোৰো এই কামত উছৰ্গা কৰি দিব লাগে। মই দেশৰ সকলো মানুহকে আহ্বান জনাইছোঁ। যেন তেখেতসকলে এই কাৰণে নিজ নিজ জীৱন দান দিয়ে। পোন প্ৰথমে মই মোৰ জীৱন দান কৰিছোঁ।।’

জয়প্ৰকাশৰ জীৱন-দানৰ কথা শুনামাত্ৰেই গোটেই সম্মিলনতে তোল-পাৰ লাগি পৰিল। তাৰ পিচতে বিনোবাই জয়প্ৰকাশলৈ লিখিলে—

‘শ্ৰীজয়প্ৰকাশ,

কালি আপুনি যি আহ্বান জনাইছিল, তাৰ উত্তৰ স্বৰূপে ভূদান-যজ্ঞ-মূলক-গ্ৰামোন্নয়ন প্ৰধান-অহিংসক বিপ্লৱৰ কাৰণে মোৰ জীৱন সমৰ্পণ।

সৰ্বোদয়পুৰী

—বিনোবা’

২০-৪-’৫৪

বিনোবাৰ জীৱন-দানৰ পিচত জীৱন-দানৰ লানি নিছিগা হ’ল। গোটেই দেশত জীৱন-দানৰ সোঁত ব’বলৈ ধৰিলে। ● ● ●

২০) কোৰাপুট!

কোৰাপুটৰ নাম তোমালোকে শুনিছানে?

কোৰাপুট হৈছে উৰিষ্যা প্ৰদেশৰ এখন জিলা। ভূদানৰ ইতিহাসত ইয়াৰ নাম অমৰ হৈ পৰিছে।

এনেয়েও উৰিষ্যা এখন আড়ম্বৰহীন প্ৰদেশ, তাতে আকৌ কোৰাপুট জিলাত বেছি ভাগ সৰল-হোজা পাহাড়ী-জন-জাতি লোকেহে বাস কৰে।

এই লোকসকলে বিনোবাৰ কথা শুনি বৰষুণ বৰষাদি গ্ৰামদান বৰষিবলৈ ধৰিলে।

আগৰে পৰা তেওঁলোক মিলি-জুলিয়েই আছিল, ভূদানৰ কথা ক’লত তেওঁলোকৰ মনত খাপখাই পৰিল।

বিনোবাই বিহাৰত ২৭ মাহ কাল কটাই ’৫৫ চনৰ ১ জানুৱাৰীৰ দিনা পশ্চিমবঙ্গ পায়গৈ আৰু ২৫ দিন তাত থাকি উৰিষ্যালৈ যায়। তেখেত গৈ পোৱাৰ আগতে কোৰাপুটত ২৬ খন গ্ৰামদান পোৱা হৈছিল। উৰিষ্যাৰ আন জিলাবোৰৰ পৰাও তেতিয়ালৈকে ২০ খন গ্ৰামদান হৈছিল।

উৰিষ্যাৰ কৰ্মীসকলে ভাবিলে যে কোৰাপুট জিলাত যদি মনপুতি কাম কৰা যায় তেন্তে গ্ৰামদান যথেষ্ট পৰিমাণে হ’ব পাৰে।

বিনোবা যেতিয়া কোৰাপুটত সোমায়, তেতিয়া তেখেতক ৭৯খন গ্ৰামদান অৰ্পণ কৰা হয়।

ইয়াকে দেখি বিনোবাই বৰ সন্তোষ পালে। আৰু ক'লে—‘কোৰাপুটৰ বহুতো গাঁৱেই নিজৰ সমস্ত মাটি দানত দি দিয়া দেখি আমি বৰ সন্তোষ পাইছোঁ। ডেৰ বছৰ মানৰ পৰাই আমি কোৰাপুটৰ কথা শুনি আহিছোঁ। যে তাৰ হাবিত যি বোৰ মানুহ থাকে তেওঁলোকৰ মনত ভূদানৰ কথাবোৰ বৰ খাপ খায়। সেই কাৰণে আমি আশা কৰোঁ। কোৰাপুট জিলাত যিমান বিলাক গাওঁ আছে সেই সকলো বোৰ গাঁৱেই যেন ভূদানত পোৱা যায়।’

বিনোবাই আৰু কৈছিল যে নগৰবাসীয়ে কেৱল নিজৰ কথাহে ভাবে, ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ কথা সমূলি নেভাবে। আমাৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া সকলে খাবলৈ পাইছেনে নাই তাৰ বুজ কোনে লয়? কিন্তু গাঁৱৰ মানুহ মৰম-চেনেহৰ কাৰণেই লগ-লাগি থাকে। নগৰবাসীয়ে ইজনে-সিজনক লুট কৰে, কিন্তু গাঁৱত হ'লে এইবোৰ নচলে। গাওঁবাসীয়ে সিদ্ধান্ত কৰি ল'ব লাগে যে আমাৰ গাঁৱত আমি সকলো মিলি-জুলি একোটা পৰিয়ালৰ দৰে চেনেহৰ ডোলেৰে বান্ধ খাই থাকিম আৰু আপোন-পৰ ভাব সমূল্যে নাই-কিয়া কৰি পেলাম।

বিনোবাৰ এই কথাকেইটাৰ প্ৰভাব ৰাইজৰ ওপৰত ভালকৈয়ে পৰিল। ইয়াৰ পিচৰ পাৰই গ্ৰামদানৰ কাম জোৰেৰে চলিবলৈ ধৰিলে।

বিনোবাই ভাবিলে এই জিলাত বেছি দিন থাকিলে আৰু ভাল কাম হ'ব, এই কাৰণে তেখেতে তাত বেছি দিন থাকিবলৈকে স্থিৰ কৰিলে।

জাব-জহ, ৰ'দ-বৰষুণ একেলোকে গণিতা নকৰি উৰিষ্যাৰ কন্ঠাসকলে নেৰা-নেপেৰা চেক্টাৰে গ্ৰামদানৰ কামত লাগি গ'ল।

প্ৰথম মাহত গ্ৰামদানৰ সংখ্যা ১২৫ লৈকে হৈছিল। দ্বিতীয় মাহত ২০৭খন হ'ল। ১ অক্টোবৰৰ দিনা যেতিয়া বিনোবাই উৰিষ্যা এৰি অন্ধ্ৰত সোমায় তেতিয়ালৈকে কোৰাপুটত ৬০৫ খন আৰু গোটেই উৰিষ্যা প্ৰদেশত ৮১২খন গ্ৰামদান পোৱা হৈছিল।

এদিন আমি পদ্মপুৰৰ ওচৰৰ এখন গ্ৰামদানী গাঁৱলৈ গৈছিলোঁ। সূৰেশৰাম ভাই, দ্বাৰকো ভাই আৰু গোবিন্দ ৰেড্ডিও আমাৰ লগত আছিল।

আমি গাওঁখন পৰীক্ষা কৰি চালোঁ। শেষত তাৰে বেছি মাটি থকা এজন লোকক আমি সোধিলোঁ—‘হেৰা, কোৱাছোন তুমিনো বাক কি ভাবি তোমাৰ গোটেই মাটি খিনি গ্ৰামদানত দি দিলা? এতিয়া তোমাৰ হাতত ২২ একৰ মাটি আছে। নতুনকৈ যদি বিতৰণ কৰা যায় তেন্তে ১৫।১৬ একৰহে পাবোঁ। তাৰ পৰা তোমাৰ লাভ হ'ব কি?’

তেওঁ ক'লে—‘লাভ বেপাৰতহে হয়। তাত এশত ডেৰশ পোৱা যায়। ইতো বেপাৰ নহয়। এনেকৈ চালে

আমিনো কোন ভাল অৱস্থাত আছোঁইক ? এতিয়া সকলো মিলি-জুলি যদি বাঁটি-কুটি খাওঁ তেন্তে যি ভাগত পৰে সেয়ে অঁটিব । অলপ যদি কষ্ট হয় হওক । আমি যি কৰিছোঁ গাঁৱৰ কল্যাণ হ'ব বুলি ভাবি সকলো বুজি-বাজি লৈয়েই কৰিছোঁ ।'

বিনোবাক এই সকলো বৃত্তান্ত ভাঙি কোৱা হ'ল । তেতিয়া তেখেতে হাঁহি এটা মাৰি ক'লে—‘তোমালোকে বিদ্বান সকলৰ যথাযথ উত্তৰ পালা নহয় ?’

কোৰাপুটৰ জন-জাতি সকলৰ মাজত ইমান কাম কেনেকৈ হ'ল আৰু কোনে কৰিলে জানানে ? সেইকাম কৰিলে সহজ-সৰল লোক বিশ্বনাথ পট্টনায়কে । মানুহবিলাকে তেওঁক ‘আজ্ঞা’ বুলি মাতে । জন-জাতি সকলৰ মুকুট-বিহীন সম্রাট আছিল তেওঁ । গোপবাবুৰ পৰিয়ালৰ কথানো আৰু কি ক'ম ? গোপবাবু, নব বাবু, বমাদেৱী, মালতী দেৱী, মনমোহন আদি সকলোৱেই অন্য সকলোবোৰ কাম বাদ দি ভূদানত লাগি গ'ল । তেওঁলোকক অনুকৰণ কৰিলে উৰিষ্যাৰ চিধা-সাধা কৰ্মীৰ দলটোৱে ।

বিনোবাই উৰিষ্যা অতিক্ৰম কৰি আগবাঢ়ি গ'ল । তাৰ পিচতো গ্রামদান-গঙ্গা যি এবাৰ বলে, সি বৈয়েই আছে ।

ধন্য কোৰাপুট !

কোনোবাই কৈছে—

‘অহমান নাথুদাকা উঠায়ে মেৰী বলা,

কন্তী খুদা পৈ ছোড় দী, লঙ্গৰকো তোড়কৰ !

‘মই মোৰ নাওখন ভগৱানৰ ওপৰত এৰি দিছোঁ, লঙ্গৰ ভাঙ্গি দিছোঁ, এতিয়া মই কোনো নাৰবীয়াৰ কৃতজ্ঞ কিয় হওঁ ?’

বিনোবাৰো এই অবস্থাই হ'ল । তেখেতৰ একমাত্র আধাৰ হৈছে ৰাম । আনৰ সহায় তেখেতে ভাল নেপায় ।

‘৫৫ চনৰ ২৭ চেপ্তেম্বৰৰ কথা । তেতিয়া আমি কুজেন্দ্ৰীত আছিলোঁ । কৰ্মীসকলৰ সভা বহিছিল । সকলোৱেই নিজৰ নিজৰ অভিজ্ঞতা বৰ্ণাবলৈ ধৰিলে । সবাতোকৈ পিচত বিনোবাই ক'লে—

‘এইখন হৈছে কামকৰা সেৱকৰ সভা । আপোনা-লোকে দেখিলে যে এই কৰ্মীজনে (বিশ্বনাথ পট্টনায়ক) বেছি কথা ক'ব পৰা নাই । মানুহে কয় যে তেঁৱেই ইয়াত বেছি কাম কৰিছে । কিন্তু তেওঁ যে কিবা বেছিকাম কৰিছে এইটো তেওঁৰ অনুভূতি হোৱা নাই ।

মই এইটো জানোঁ । যে ঈশ্বৰৰ যেতিয়া ইচ্ছা হয়,

তেতিয়াই কামো হয় আৰু এই কাৰণেই কোৰাপুটত যি কাম হ'ল। সিয়ো কেবল তেওঁৰ অনুগ্ৰহতহে হ'ল বুলি মই ভাবোঁ।

বিনোবাই আৰু কৈছিল যে 'আমাৰ এই আন্দোলন পূৰ্বা বিপ্লবী (ক্ৰান্তিকাৰী) এতিয়াও হৈ ওঠা নাই। ই সমাজত পূৰ্বাভাৱে চেতনা জগাই তুলিব পৰা নাই। ইয়ো তেতিয়াহে হ'ব যেতিয়া আমি সকলোৰে নিজৰ যিমান বিলাক সহায় আছে সকলো নাইকিয়া কৰি পেলাব পাৰিম। সংখ্যাৰ সহায়ো আমি নাইকিয়া কৰিবই লাগিব। যেতিয়া-লৈকে আমি আমাৰ আধাৰৰ সহায় ত্যাগ কৰিব নোৱাৰিম, তেতিয়ালৈকে আমি সেই আটাইতকৈ ডাঙৰ আধাৰ—পৰম আধাৰ—ভগৱানক নেপাম। ইয়াৰ কাৰণে আমি এটা দিন স্থিৰ কৰিব লাগিব আৰু গোটেই আধাৰ নাইকিয়া কৰি পেলাব লাগিব।'

সেই সময়ত ভূদানৰ কাম গোটেই দেশতে বিয়পি পৰিছিল। সকলো প্ৰদেশতে প্ৰাদেশিক ভূদান সমিতি আৰু জিলাত জিলা ভূদান-সমিতি গঠন হৈছিল। হেজাৰ হেজাৰ কৰ্মীয়ে কাম কৰি আছিল। কৰ্মী সকলে ভূদান সমিতিবোৰৰ পৰা কিছু সহায়ো পাইছিল। ভূদান-সমিতিৰ কাম চলাবৰ কাৰণে গান্ধী নিধিৰ পৰা কিছু পইচা পোৱা হৈছিল।

বিনোবাই এই কথাটোত জোৰ দিছিল যে সকলো আধাৰ ত্যাগ কৰিব লাগে। কোনো তন্ত্ৰও থাকিব নেলাগে আৰু কোনো নিধিও থাকিব নেলাগে।

সৰ্ব্ব-সেৱা সংঘতো এই কথাটো উঠিল। তেওঁলোকে ইয়াক নাশ্ৰুত-নাভূত যেন পাইছিল আৰু এইটো কৰিলে অশুবিধাত পৰা যাব বুলিও শঙ্কা কৰিছিল।

কিন্তু বিনোবা অচল-অটল। তেখেতে ক'লে—'আধাৰ নাইকিয়া নকৰিলে, লঙ্গৰ ভাঙি নেপেলালে ভূদান-যজ্ঞৰ কাম বিপ্লবী হৈ উঠিব নোৱাৰে।'

১৯৫৬ চনৰ ২২ নবেম্বৰৰ দিনা তামিলনাডৰ পালনী নামে ঠাইত সংঘৰ অধিবেশন বহিল। সেই অধিবেশনতে বিনোবাৰ এই কথাটো সমৰ্থন কৰা হ'ল। সংঘই এইটো সিদ্ধান্ত কৰিলে যে ভূদান আন্দোলন এতিয়া তন্ত্ৰৰ পৰা আৰু নিধিৰ পৰাও মুক্ত হৈ থাকিব।

১৯৫৭ চনৰ ১ জানুৱাৰীৰ পৰা সকলো ভূদান সমিতি ভাঙি দিয়া হ'ল।

সংঘৰ ইমান ডাঙৰ অফিছৰ কাৰণেও নিধিৰ সহায় নলবলৈ থিৰাং কৰিলে।

লঙ্গৰ-চঙ্গৰ ভাঙি নাও ভগৱানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি এৰি দিলে।

শান্তিৰ জঙ্গীলাট

জঙ্গীলাটৰ নাম তোমালোকে শুনিছা ?

ইংৰাজীত তাক—‘চুপ্ৰাম কমাণ্ডাৰ’ বা ‘কমাণ্ডাৰ ইন চীফ্’ বোলা হয়।

দেশৰ সকলো সৈন্যই তেওঁৰ ইঙ্গিতত নাচে।

তেওঁ যি চিপাহীক যি আদেশ দিয়ে তাক কোনেও আপত্তি নদৰ্শোৱাকৈ পালন কৰিব লাগে।

১৯৫৭ চনৰ ৩ আগষ্টৰ দিনা বিনোবাৰ মনতো খেলালে যে ময়ো সৈন্য-বাহিনী এটা গঠন কৰোঁ। আৰু তাৰ কমান মোৰ হাতত ৰাখোঁ।

কেবলত তেখেতে নিজৰ সৈন্য বাহিনী-গঠন কৰিলে আৰু তাৰ ‘চুপ্ৰাম কমাণ্ডাৰ’—জঙ্গীলাট তেখেত নিজেই হ’ল।

সেই সময়ত তেখেতৰ সৈন্যবাহিনীত কেৱল ৯ জনহে চিপাহী আছিল।

আজি তেখেতৰ সেই বাহিনীটোত এহেজাৰ মান চিপাহী আছে।

তোমালোকে হয়তো ক’বা যে দুই-আঢ়ৈ বছৰৰ ভিতৰত ইমান কম গানুহ ভৰ্তি কৰিলেনো কি কাম হ’ব, ইমান কম চিপাহাৰে জানো কিবা কাম কৰিব পাৰিব ?

বিনোবাৰ এই সৈন্য বাহিনীটো বেলেগ ধৰণৰ, ইয়াৰ নাম হৈছে—শান্তি-সেনা।

আজিলৈকে তোমালোকে যিবোৰ সৈন্য দেখিছা তেওঁলোক কেৱল কাটেঁটাৰে কিন্তু বিনোবাৰ সৈন্য জোৰা লগাওঁতা। সেইবোৰ সৈন্যই আনক মৰা-কটা কৰে কিন্তু এইবোৰ সৈন্যই নিজেহে মাৰ-কাট খায়। তাৰ সৈন্যই খাৰ-বান্দৰ গুলী চলায় আৰু ইয়াৰ সৈন্যই প্ৰেমৰ গুলী চলায়।

সেই বাহিনীত যি ইচ্ছা কৰে সেয়ে ভৰ্তি হ’ব পাৰে কিন্তু বিনোবাৰ বাহিনীত যি ভৰ্তি হ’ব খোজে তেওঁলোকে পাঁচটা নিয়ম পালন কৰিব লাগিবই—

- (১) তেওঁ সত্য, অহিংসা, অপৰিগ্ৰহৰ নীতি পালন কৰি চলিব লাগিব।
- (২) কোনো ৰাজনৈতিক দলাদলিত নোসোমাব।
- (৩) তেওঁ নিস্বার্থভাবে ৰাইজৰ সেৱা কৰি গৈ থাকিব।
- (৪) তেওঁ জাত-পাত আদিৰ একোৰে ভেদ-ভাব নেৰাখিব।
- (৫) তেওঁ নিজৰ সময় থিনি ভূদান আৰু গ্ৰামদানৰ দ্বাৰাই হোৱা অহিংসক বিপ্লৱতহে খটাব।

এটা কথা দুয়ো সেনাৰ মাজত খাটে। আৰু সেইটো হৈছে—প্ৰতিজন চিপাহীয়েই জঙ্গীলাটৰ হুকুম মানি চলিব লাগিব।

আজি দেশত বিভিন্ন ঠাইত কাজিয়া হৈছে। ক'ৰবাত এইটো আমাৰ, সেইটো তোমাৰ, এই লৈয়ে; ক'ৰবাত এওঁ নীচ, তেওঁ উচ্চ; ক'ৰবাত এইটো ধৰ্ম্ম বা পন্থা শুদ্ধ, সেইটো ভুল আৰু ক'ৰবাত আকৌ-ভুল হ'লেও মোৰ কথাইহে বাজিব লাগিব ইত্যাদিক লৈ আৰু ক'ৰবাত টকা-পইচালৈ' ক'ৰবাত ৰাজনৈতিক দলাদলি নাইবা স্বার্থৰ বাবে টনা-আজোৰা লগাৰ কাৰণেই কাজিয়া পেচাল হৈছে।

শান্তি-সেনাৰ কাম হৈছে—এই কাজিয়া বোৰকে ভঙ্গা, তাক নাইকিয়া কৰা, সহজতে সকলোবোৰ কথা আপোচ জনক মীমাংসালৈ অনা আৰু যি কাজিয়া কৰে তেওঁকো মৰমৰে জয় কৰা অৰ্থাৎ শত্ৰুকো মিত্ৰ কৰা।

বিনোবাই কৈছে, 'শান্তি সেনাৰ ওপৰত যদি কোনোবাই আক্ৰমণ চলায় তেন্তে তাক তেওঁ হাঁহিমুখে সহিব। তেওঁৰ ডিঙিত কোনোবাই তৰোৱালেৰে আঘাত কৰিব খুজিলে ডিঙিটো আগবঢ়াইহে দিব আৰু আক্ৰমণকাৰীৰ হাতে যাতে অকনো কষ্ট নে পায় তাৰ প্ৰতি বিশেষ লক্ষ্য ৰাখিব।'

বিনোবাই ৩৫ কোটি ভাৰতবাসীৰ সেৱাৰ কাৰণে ৭৫ হেজাৰ শান্তি সেনা বিচাৰিছে।

তোমালোকেও এই শান্তিসেনাদলত ভৰ্তি হ'বা নহয় জানো ?

এলৱালত কি হ'ল?

১৯৫৭ চনৰ মেই মাহত নৱম বাৰ্ষিক সৰ্ব্বোদয় সন্মিলন কালডীত হৈছিল। ভগৱান শঙ্কৰাচাৰ্য্যও সেই গাঁৱতে জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল।

সৰ্ব্বোসেৱা সংঘই প্ৰস্তাৱ কৰিলে যে ভূদানত ৫ কোটি একৰ মাটি সংগ্ৰহ কৰিব পাৰিলে মাটিৰ সমস্যা সমাধান হ'ব বুলি প্ৰথমে ভবা হৈছিল। ইয়াৰো আগতে আঢ়ৈ হেজাৰ গাঁৱে প্ৰেমৰ-ডোলত আবদ্ধ হৈ নিজৰ গোটেই মাটিৰ মালিকানা স্বত্ব ত্যাগ কৰাৰ ফলত এটা নতুন কথা হৈ পৰিছে। ই আমাক এটা নতুন পথৰ সন্ধান দিলে। আমি এতিয়া সমস্ত শক্তি গ্ৰামদানৰ কামতে নিয়োগ কৰি এই বিপ্লৱক সফল কৰি তুলিব লাগিব।

'৫৭ চনৰ ২১ আৰু ২২ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা আটাইতকৈ ডাঙৰ কাম হ'ল এলৱালত।

সৰ্ব্বোসেৱা সংঘই দেশৰ সকলো ৰাজনৈতিক দলৰ নেতা সকলক মাতিলে আৰু সকলোকে মিলাই এখন গ্ৰামদান সন্মিলন পাতিলে।

সন্মিলনত সৰ্ব্ব সন্মতিক্ৰমে এই সিদ্ধান্ত হ'ল যে গ্ৰামদানৰ কথাবোৰ আমাৰ সকলোৰে মনঃপুত হৈছে আৰু গোটেই দেশেই এই আন্দোলনক সফল কৰি তুলিব লাগে।

সকলোৱে এই কেইটা কথা সমর্থন কৰিলে—

(১) গ্ৰামদানৰ দ্বাৰাই গাওঁবাসীৰ অৱস্থা ভাল হ'ব আৰু তেওঁলোকৰ সৰ্বস্বাধীন উন্নতি হ'ব।

(২) দেশৰ মাটিৰ সমস্যা সমাধান কৰিবৰ কাৰণে আৰু মিলিজুলি থকাৰ কথা বুজাবৰ কাৰণে যেনেকুৱা পৰিবেশৰ আৱশ্যক, সি এই আন্দোলনৰ দ্বাৰাই আপোনা আপুনি নিৰ্মাণ হৈ উঠিব।

(৩) গ্ৰামদান আন্দোলনৰ দ্বাৰাই গ্ৰামদানী গাওঁবোৰে সকলো প্ৰকাৰে স্বাধীন আৰু সমৃদ্ধিশালী হৈ দিন কটাব পাৰিব।

সকলো নেতাই গ্ৰামদান আন্দোলনৰ এই বিশেষত্বক মানি লৈছিল—এইবুলি যে ই অহিংসাৰ নীতিৰে চলিছে আৰু সকলো মানুহেই নিজৰ মনেৰে, নিজৰ ইচ্ছাৰে নিজৰ নিজৰ মালিকানা স্বত্ব ত্যাগ কৰিছে।

নেতা সকলৰ এই বক্তব্যক বিনোবাই “ৰাষ্ট্ৰীয় সংহিতা” নাম দিছে। দেশেৰে সকলো দলেই ইয়াৰ ওপৰত নিজৰ নিজৰ মোহৰ মাৰি দিছে আৰু এই আন্দোলন আগবঢ়াই নিয়াৰ দায়িত্ব-ভাৰ নিজে কান্ধপাতি লৈছে।

এলৱালৰ এই সিদ্ধান্ত হৈছে ৰাষ্ট্ৰীয় সিদ্ধান্ত আৰু সাতাৰন চনৰ বিপ্লৱ।

বিনোবাৰ এটা কথা তোমালোকে পাই আহিছা যে—
তেখেতে যেতিয়া ‘হাঁ’ বুলিব ‘হাঁ’ আৰু ‘না’ বুলিলে ‘না’।

আশ্ৰমত যেতিয়া আছিল ত্ৰিশ-বত্ৰিশ বছৰ আছিল। সেই সময়ত বাহ্যিক জগতৰ লগত কোনো সম্পৰ্কই নাছিল। অৱশ্যে তাৰ মাজতে বাপুৱে যেতিয়া ক’লে তেতিয়া সত্যাগ্ৰহ কৰিছিল আৰু জেইললৈ গৈছিল। আশ্ৰমৰ পৰা জেইল আৰু জেলৰ পৰা আশ্ৰম।

বাপুৰ মহাপ্ৰয়াণৰ পিচত যেতিয়া বিনোবা বাহিৰ ওলাল, ওলালেই।

ভূদান যাত্রাৰ কাৰণে যেতিয়া বিনোবাই আশ্রম এৰিলে, তেতিয়াৰ পৰাই তেখেতে ঘূৰিয়েই ফুৰিছে।

কাশ্মীৰ পৰা যেতিয়া বিহাৰলৈ গৈছিল, তেতিয়া উত্তৰ প্ৰদেশ আৰু বিহাৰৰ সীমাত থিয় হৈ কৈছিল—‘মাটিৰ সমস্যা যেতিয়ালৈকে সমাধান নহয়, তেতিয়ালৈকে আশ্রমলৈ উলটি নেযাওঁ ?’

বিহাৰৰ পৰা তেখেত বঙ্গলৈ গ’ল। তাৰ পৰা উৰিষ্যা, উৰিষ্যাৰ পৰা অন্ধ্ৰ, অন্ধ্ৰৰ পৰা তামিলনাড।

’৫৭ চনৰ ১৫ এপ্ৰেলৰ দিনা বিনোবা ভাৰতৰ দক্ষিণ মূৰ—কন্যাকুমাৰী পায়গৈ।

সেইদিনা বাতিপুৰাতে সাগৰৰ পাৰত থকা ডাঙৰ শিল এটাত গৈ বহিল। সাগৰৰ পানী, এচলু হাতত ল’লে। পূব দিশত উদয় হোৱা সূৰ্য্য ভগবানৰ ফালে চাই—কন্যাকুমাৰীক স্মৰণ কৰিলে আৰু ক’লে—

‘যেতিয়ালৈকে ভাৰতত গ্ৰাম-ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা নহয়। তেতিয়ালৈকে মোৰ এই যাত্ৰা চলি থাকিব।’

কেবল, পঞ্চৰপুৰ হৈ বিনোবা ৰাজস্থানলৈ আহিল। আজমীৰৰ পৰাই তেখেত উত্তৰফালে যাবলৈ ধৰিলে—পঞ্জাব হৈ কাশ্মীৰ পৰ্য্যন্ত।

কাশ্মীৰৰ আগতে জম্মু। তাৰপৰা কিছুদূৰ গৈ পাহাৰৰ উচ্চতা আৰম্ভ হৈছে।

কাশ্মীৰৰ পীৰ পঞ্জালৰ শৃঙ্গটো বৰ ওখ। তাক অতিক্ৰম কৰি গ’লেহে কাশ্মীৰত সোমাব পাৰে। ১৯৫৯ চনৰ জুলাই মাহৰ দ্বিতীয় সপ্তাহত বিনোবা তালৈ যায়।

পীৰ পঞ্জালৰ আগতে লোৰেণৰ এখন বৰ ডাঙৰ হাট আছে। তাত বৰষুণ দিছিল। গিৰি-পথবোৰ একেবাৰে জলাতক হৈ পৰিছিল। নৈবিলাকত ঢল আহিছিল। বৰষুণৰ কাৰণে বিনোবা ৬ দিন লোৰেণতে থাকিব লগা হৈছিল।

বিনোবাই ভাবিবলৈ ধৰিলে যে এই দৰৰ যদি বৰষুণ দিয়েই থাকে আৰু এই গিৰিপথে দি মই যাব নোৱৰা হওঁ তেন্তে মই ধৰি ল’ম যে কাশ্মীৰলৈ মোক পঠাবলৈ ভগবানৰে ইচ্ছা নাই। সেয়ে যদি হয় তেন্তে মই পঞ্জাবৰ ফালৈকে উলটি গুচি যাম। কিন্তু ৬ দিনৰ পিচত বতৰ মুকলি হ’ল। পীৰ পঞ্জালৰ বৰ দুৰ্গম শৃঙ্গ বিনোবাই হেলাৰাস্তে পাৰ হৈ গ’ল।

শৃঙ্গ পাৰ হৈয়েই বিনোবাই গুলমাৰ্গ পায়। তাত তেখেতে কৈছিল যে কোৰাণ-ছবিফত লিখা আছে—

‘বশশিবিস্ সাবিস্বীন’

অৰ্থাৎ ‘যি কষ্ট সহ কৰে তেঁৱেই স্ব-সংবাদ শুনিবলৈ পায়। আমি যে ইয়ালৈ আহিবলৈ সুবিধা পাইছোঁ। এইটো ভগৱানৰেই দয়া আছিল হ’বলা। মই ৰাজ্যলৈ আহিছোঁ—চাবলৈ, শুনিবলৈ আৰু ভাল পাবলৈ।’

জম্মু-কাশ্মীৰ ফুৰি যেতিয়া বিনোবা ৰাজ্যৰ বাহিৰ হওঁ হওঁ অৱস্থা হৈছিল, তেতিয়া কৈছিল,—‘মই আৱশ্যকতাত কৈ বেছি শুনিলোঁ। দেখিলোঁও যথেষ্ট আৰু মৰম ইমান বেচিকৈ কৰিলে আৰু পালেঁ। যে কি ক’ম। মৰমৰ বাহিৰে মোৰ মনলৈ আৰু অন্য একো ভাবেই অহা নাছিল। ইয়াৰ মানুহে মোক অকণো কষ্ট পাবলৈ নিদিলে। কিন্তু আটাইতকৈ ভাঙৰ কথা বুলি এইটোহে ভাবোঁ যে যি ঘূৰাওঁতা তেওঁহে মোক ঘূৰাই লৈ ফুৰিছে।

‘কাশ্মীৰত ফুৰি মোৰ এনেকুৱা লাগিছে যে ইয়াৰ সমস্ত ৰাজনীতিৰ নহয় আত্মজ্ঞান আৰু বিজ্ঞানৰ দ্বাৰাই হে সমাধান হ’ব। আত্মজ্ঞানৰ কাৰণে প্ৰতিজন গাওঁবাসীয়ে এইবুলি ভাবিব লাগে যে গোটেই গাওঁখনেই নিজৰ পৰিয়াল। আমি মাটিৰ মালিকানা স্বত্ব বিলোপ কৰিব লাগে। গাঁৱৰ এখন সভা গঠন কৰিব লাগে, যি এই দায়িত্বটো লৈ ল’ব—যাতে তাত কোনো লঘোণে-ভোকে নাইবা নিবনুৱা হৈ নে থাকিব। আমি সেৱা কৰি কৰি জীয়াই থাকিম আৰু হাঁহি হাঁহি মৰিম! কোৰাণ ছৰিফত কথিত আছে—‘উন্মতুম ৰাহিদ’ অৰ্থাৎ তোমালোক সকলো একে ধৰ্ম্মৰ একে দলৰ আৰু একে সমাজৰ।’ মইতো ভাবোঁ আমি নিজৰ ৰাজ্য আৰু ভাৰতবৰ্ষক ভাল পায়েই ফাল্গু থাকিব নে লাগে, গোটেই পৃথিৱীকেই ভাল পাব লাগে। আগতে আমি ‘জয়হিন্দ’ বুলিছিলোঁ, এতিয়া আমি ক’ব লাগে ‘জয় জগৎ’!